

Magyar nyelvi óra

A témakör címe: A névmások szerepe a szövegben

A tematikus egység: A szöveg

Az osztály: 9. osztály

A tanítás időpontja: 2002. április 10.

A tanárjelölt neve: Harmath Artemisz

Az intézmény neve: Károli Gáspár Református Egyetem

Az óra célja, feladata: A névmások szövegbeli szerepének a feltárása; a visszautalás és az előreutalás fogalmának a megtanítása; a névmások használatának a gyakorlása.

Az óra típusa: ismeretbővítő óra

Az eszközök: füzet, tábla, fénymásolatok, írásvetítő, mondatkártyák

Tantárgyi koncentráció: irodalom, történelem

Idő	Az óra menete	Didaktikai feladat	Munkaformák Módszerek Eszközök
1–10'	<p>1. Üdvözlés, bemutatkozás.</p> <p>2. Tabujáték</p> <p>a) Egy tanuló kapja ezt a feladatot. Beszélj a kártyán olvasható dologról úgy, hogy ne mondd ki a nevét! Az osztály feladata kitalálni, hogy mire gondolt X. Y. Lehet találgatni is. (<i>ponyvaregény</i>)</p> <p>b) Figyeljétek meg, hogy milyen szófajú szavakkal helyettesítette X. Y. a tabuszót? (névmásokkal)</p> <p>3. A névmások</p> <p>a) Ismételjük át, milyen névmásokról tanultatok korábban! Egészítsétek ki a táblázatot a névmásfajták megnevezésével! Segítenek a példák.</p> <p>L. a névmások táblázata (fólián)</p> <p>b) A mai órán a névmások szövegbeli szerepét vizsgáljuk.</p>	<p>motiváció (ráhangolás)</p> <p>ismétlés</p> <p>célkitűzés</p>	<p>egyéni és közös szóbeli feladatmegoldás SZÓKÁRTYA</p> <p>közös szóbeli feladatmegoldás ÍRÁSVETÍTŐ</p>
10–16'	<p>4. Szövegkiegészítés</p> <p>a) Egészítsétek ki a szöveget névmásokkal! Egyénileg dolgozzatok! Két percet kaptok a munkára.</p> <p>b) Nevezzétek meg, hogy milyenfajta névmások mire utalnak a szövegben! Olvassátok fel, hogy mit helyettesítenek! (szavakra, szókapcsolatokra vagy nagyobb szövegrészekre utalnak = pontszerű és folszerű utalás)</p> <p>L. 1. sz. feladat (a feladatlapon)</p> <p><i>rá</i> (szüksége): a szórakoztató úti regényre <i>belőle</i> (tudni): a szórakoztató úti regényből (az igaz versek) <i>azok/olyanok</i>: kiolvashatatlanok <i>ezebbelilyenekbelbeljük</i> (jobban beleolvassuk magunkat): az igaz versekbe (ismerkedünk) <i>velük</i>: az igaz versekkel (tudjuk) <i>őket</i>: az igaz verseket <i>ennek</i> (az oka): az előtte levő mondatokra utal</p>	<p>ismeretbővítés</p>	<p>heurisztikus módszer egyéni írásbeli feladatmegoldás FÉNYMÁSOLAT</p> <p>közös szóbeli elemzés TÁBLA</p>

16–20'	<p>c) Írjunk vázlatot! Foglaljuk össze egy szóval a névmásoknak a most megismert szerepét!</p> <p>Füzetvázlat/táblakép</p> <p style="text-align: center;">A névmások a szövegben</p> <p>Szerepük: 1. visszautalás = anafora</p> <p><i>Az anafora görög eredetű szó, a jelentése 'felfelé utalás'. Akkor kapta a nevét, amikor még papirusztekercsekre írtak az emberek. Ami előbb volt a szövegben, az fölfelé volt a papíron, amikor olvasták a papirusztekercset.</i></p>	ismeretbővítés	<p>közös szóbeli elemzés TÁBLA</p> <p>FÜZET, TÁBLA</p> <p>tanári közlés</p>
20–25'	<p>5. Mondatkártyák</p> <p>a) Most pedig gyakoroljuk a visszautaló névmások használatát! Húzzatok egy-egy mondatkártyát! Kapcsoljatok egy-egy újabb mondatot a kártyán olvasható mondathoz úgy, hogy a zárójelben levő névmás visszautaló névmás legyen! Az elsőt oldjuk meg közösen!</p> <p><i>A bölcs embert egy szaváról is megismerni. (ilyen)</i> <i>A bölcseket is megvakítja a szerelem. (ők)</i> <i>Amilyen a könyv, olyan a gazdája. (enyém)</i> <i>A regények rólunk mesélnek. (mind)</i> <i>Szívesen olvasok bölcsességeket. (egyik)</i></p> <p>(A mondatkártyák a táblára kerülnek ragaccsal.)</p> <p>b) Nevezzétek meg a visszautaló névmások fajtáját! Egészítsük ki ez alapján a füzetvázlatot!</p> <p>Füzetvázlat/táblakép</p> <p style="text-align: center;">A névmások a szövegben</p> <p>Szerepük: 1. visszautalás = anafora (mutató névmás, személyes névmás, birtokos névmás, általános névmás, határozatlan névmás)</p>	ismeretbővítés, gyakorlás	<p>egyéni szóbeli feladatmegoldás MONDATKÁRTYÁK</p> <p>közös szóbeli elemzés TÁBLA</p> <p>FÜZET, TÁBLA</p>
25–29'	<p>6. Előreutaló névmások</p> <p>a) Keressük meg közösen a következő szövegben azokat a névmásokat, amelyek nem visszafelé, hanem előre utalnak a szövegben! Nevezzétek meg, hogy ezek a névmások mire vonatkoznak! (Mely névmások a kakukktojások?)</p> <p>L. 2. sz. feladat (a feladatlapon)</p> <p><i>mi</i> (ellen tiltakozott): a következő mondatra utal <i>ezt</i> (monda): a következő mondatra utal <i>így</i> (cselekedett): a következő mondatra utal</p>	ismeretbővítés	<p>közös szóbeli feladatmegoldás FÉNYMÁSOLAT</p>

29–31'	<p>b) Nevezzétek meg az előreutaló névmások fajtáját! c) Egészítsétek ki a füzetvázlatot!</p> <p>Füzetvázlat/táblakép</p> <p style="text-align: center;">A névmások a szövegben</p> <p>Szerepük: 1. visszautalás = anafora (mutató névmás, személyes névmás, birtokos névmás, általános névmás, határozatlan névmás) 2. előreutalás = katafora (kérdő névmás, mutató névmás)</p>	ismeretbővítés	közös szóbeli megbeszélés FÜZET, TÁBLA
31–41'	<p>7. Más-más feladat</p> <p>a) Kik írtak már életükben verset? Kik vállalkoznak versírásra? Írjatok egy olyan négysoros verset, amelyben a következő sor szerepel! A versben a <i>rá</i> névmás visszautaló vagy előreutaló szerepű legyen!</p> <p><i>Belátom, nincsen rá okom.</i></p> <p>L. 3. sz. feladat (a feladatlapon)</p> <p>(A megoldások elemzése után Nemes Nagy Ágnes <i>Ész</i> című versének meghallgatása. Mire utal az eredeti versben a <i>rá</i> névmás?)</p> <p>Egészítsük ki a füzetvázlatot. A megoldások bizonyítják, hogy a személyes névmás is lehet előreutaló szerepű a szövegben.</p> <p>Füzetvázlat/táblakép</p> <p style="text-align: center;">A névmások a szövegben</p> <p>Szerepük: 1. visszautalás = anafora (mutató névmás, személyes névmás, birtokos névmás, általános névmás, határozatlan névmás) 2. előreutalás = katafora (kérdő névmás, mutató névmás, személyes névmás)</p> <p>b) A többiek más feladatot kapnak. Egyénileg dolgozzatok! Húzzátok alá a következő szövegben a visszautaló névmásokat visszafelé mutató nyíllal, míg az előreutaló névmásokat előre mutató nyíllal!</p> <p>L. 4. sz. feladat (a feladatlapon)</p> <p>Visszautaló névmások: <i>tőle, erre, ezzel, hozzá</i> Előreutaló névmások: <i>ezt, mit, így, ezekkel, mi, ennyi</i></p> <p>Az <i>előlem</i> névmás a párbeszédben a beszélőre mutat rá. A rámutató szerepű névmásokkal a szöveg és a kommunikáció kapcsolatának vizsgálatakor foglalkoztok részletesebben.</p>	gyakorlás gyakorlás	differenciált egyéni írásbeli feladatmegoldás FÜZET, TÁBLA egyéni írásbeli feladatmegoldás FÉNYMÁSOLAT közös szóbeli ellenőrzés tanári közlés
41–44'	<p>8. Összefoglalás</p> <p>Tegyetek fel egymásnak kérdéseket a mai óra anyagával kapcsolatban! (A füzet becsukása, a tábla letörlése)</p>	összefoglalás	egyéni szóbeli feladatmegoldás

44–45'	<p>9. Házi feladat</p> <p>Írásbeli: Kitaláltam egy szót. Írjátok le, mi lehet a pumperka! Írjátok róla egy fogalmazást úgy, hogy ne használjátok a szövegben a <i>pumperka</i> szót! Húzzátok alá a szövegekben a visszautaló és az előreutaló névmásokat! Jelöljétek az utalás irányát is!</p> <p>Szóbeli: Tanuljátok meg a füzetvázlatot!</p> <p>10. Az osztály munkájának az értékelése</p>	gyakorlás, ellenőrzés	egyéni írásbeli feladatmegoldás
	<p>Tartalék feladat</p> <p>Tabujáték egy új szóval (<i>papirusztekercs</i>).</p>	gyakorlás	közös szóbeli feladat

Az írásvetítő-fólia

A NÉVMÁSOK
én, te, ő, mi, ti, ők, bennem, tőled, rá, miattunk, velük...
enyém, tied, övé, miénk, tiétek...
egymás
magam, magad, maga...
ez, az, ilyen, olyan, ennyi, annyi, itt, ott, így, úgy...
ki?, mi?, milyen?, melyik?, mennyi?, hol?, mikor?, hogyan?...
aki, ami, amilyen, amely, amennyi, ahol, amikor, ahogy...
minden, bárki, senki, semmilyen, akármekkora, sehol...
valaki, valami, valamilyen, némely, valahol, egyik, másik...

Magyar nyelvi feladatlap

1. Egészítsd ki a szöveget névmásokkal!

Vannak könyvek, melyeket „ki lehet olvasni.” Ha valaki végére ért egy szórakoztató úti regénynek, nyomban kihajítja a vonatablakon. Többé nincs _____ szüksége. Mindent tud, amit akart _____ tudni. Oldalai ilyenkor annyira üresek számára, mintha szeme a szó szoros értelmében kiszívta, elfakította volna a fekete sorait, s csak a fehér papír maradt volna meg, mely nem közül többé semmiféle újat. De némely könyv csakugyan kiolvashatatlan. Különösen az igaz versek _____. _____ jobban beleolvassuk magunkat. Mennél inkább ismerkedünk _____, annál titokzatosabbak. Már tudjuk _____ fejből is, de minden alkalommal, hogy elénk kerülnek, új fényben ragyognak föl. Elolvassuk ezerszer, s legközelebb, ezeregyedszer, az Ezeregyéjszaka tündéri varázsát árasztják. Mi lehet _____ az oka? Nyilván az, hogy nem szövegükben van a tartalom, hanem mögötte. Ezért nem „fogynak el” sohasem.

(Kosztolányi Dezső: A kiolvashatatlan vers — részlet)

2. Húzd alá azokat a névmásokat a szövegben, amelyek nem visszafelé, hanem előre utalnak!

A Krisztus előtti III. században egy hordóban élt a bölcs Diogenész. Mi ellen tiltakozott ezzel az életmódjával? Korának erkölcsse, az emberek önzősége ellen. A hordóban egy fa ivótál volt egyetlen bútora. De egyszer meglátott egy fiúcskát, aki a tenyerével merített vizet a kútból. Ezt mondta:

— Már látom, hogy van még egy fölösleges tárgyam.

Majd így cselekedett. Kihajította az ivótálat a hordóból.

3. Írj egy olyan négysoros verset, amelyben a következő sor szerepel! A versben visszautaló vagy előreutaló szerepű legyen a *rá* névmás!

Belátom, nincsen rá okom.

4. Húzd alá a szövegben a visszautaló és az előreutaló névmásokat a megfelelő nyíllal!

Egyszer az athéniak álmélkodva látták, hogy Diogenész kitárt tenyérrel áll egy szobor előtt, mintha kéregetne. Ezt kérdezték tőle:

— Mit csinálsz, Diogenész?

Diogenész erre így válaszolt:

— Alamizsnát kérek a szobortól. Ezzel szoktatom magam a visszautasításhoz.

Egy alkalommal Nagy Sándor állt meg a hordóban lakó Diogenész előtt. A király ezekkel a szavakkal fordult hozzá:

— Mi az óhajod? Mondd meg, és azonnal teljesítem.

Diogenész csak ennyit kért:

— Menj odébb, ne vedd el előlem a napsugarakat!